

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

БІЛИЙ БОРИС ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 342.9:351.86

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ
ПОВНОВАЖЕНЬ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ
В ГАЛУЗІ ОБОРОННОЇ РОБОТИ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата
юридичних наук**

Київ – 2024

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Науково-дослідному інституті публічного права

Науковий керівник

доктор юридичних наук, професор

Кошинець Віктор Васильович,

Департамент з питань виконання кримінальних покарань

Державної кримінально-виконавчої служби України,

перший заступник начальника

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор, Заслужений діяч науки і техніки України

Дрозд Олексій Юрійович,

Бюро економічної безпеки України,

керівник Департаменту організаційного забезпечення діяльності

кандидат юридичних наук, доцент

Улюгіна Олена Анатоліївна,

Національний університет біоресурсів і природокористування України,

професор кафедри адміністративного та фінансового права

Захист відбудеться «24» жовтня 2024 року об 11⁰⁰ год на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.503.01 у Науково-дослідному інституті публічного права за адресою: 03035, м. Київ, вул. Георгія Кірпи, 2А

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Науково-дослідного інституту публічного права за адресою: 03035, м. Київ, вул. Георгія Кірпи, 2А

Автореферат розісланий «19» вересня 2024 р.

Учений секретар

спеціалізованої вченої ради

Ксенія КУРКОВА

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Право на місцеве самоврядування слугує однією з ключових засад демократичного устрою держави, забезпечуючи громадянам можливість брати участь у вирішенні питань місцевого значення. Основна цінність місцевого самоврядування полягає в забезпеченні інклюзивності управлінських процесів, наданні можливості громадянам безпосередньо чи опосередковано впливати на розподіл ресурсів, розвиток інфраструктури, освітні й медичні послуги тощо.

Особливого значення діяльність органів місцевого самоврядування набуває в контексті забезпечення національної безпеки та стійкості держави. Залучення громад до вирішення оборонних питань має критичне значення для розвитку системи територіальної оборони, зменшення навантаження на національні сили та підвищення рівня готовності до викликів сучасної безпеки. Однією з ключових цінностей місцевого самоврядування в оборонній сфері є здатність мобілізувати ресурси та координувати безпекові дії на локальному рівні. Значення діяльності органів місцевого самоврядування у сфері оборонної роботи в Україні актуалізується в умовах тривалого воєнного конфлікту й наявних загроз національній безпеці. Органи місцевого самоврядування виконують важливу роль як посередники між державними інституціями та громадянами у сфері мобілізації населення, територіальній обороні й забезпеченні життєво важливих функцій під час воєнних дій.

Однією з основних проблем діяльності органів місцевого самоврядування в оборонній сфері в Україні є недостатня ресурсна база. Багато громад не мають достатніх фінансових, технічних або кадрових можливостей для ефективного виконання оборонних завдань. Зокрема, забезпечення підрозділів територіальної оборони, підготовка інфраструктури до надзвичайних ситуацій і підтримка соціальних програм для військовослужбовців потребують значних коштів. Брак фінансування ускладнює їхню здатність реагувати на виклики оборони й цивільного захисту. Іншою важливою проблемою є недосконалість нормативно-правової бази, яка регулює діяльність органів місцевого самоврядування у сфері оборони, що ускладнює їхню взаємодію з іншими державними структурами та військовими формуваннями, що в умовах кризи може призвести до втрати контролю над певними аспектами оборонної роботи.

В Україні, попри підвищення рівня суспільної свідомості, що виявляється, зокрема, у добровільній участі в територіальній обороні, органи місцевого самоврядування стикаються з проблемою недостатньої обізнаності громадян про оборонні плани та процедури. Тому важливим питанням є забезпечення більш систематичної підготовки та інформування громадян про оборонні заходи. В умовах цих викликів роль органів місцевого самоврядування в оборонній роботі залишається надзвичайно важливою. Їхня здатність ефективно забезпечувати життєдіяльність громад під час воєнних дій, захищати інфраструктуру й підтримувати соціальну стабільність є ключовою для успіху оборонної стратегії України. Водночас для підвищення ефективності діяльності органів місцевого

самоврядування необхідно впроваджувати системні реформи, спрямовані на розв'язання зазначених проблем, забезпечення фінансової підтримки та вдосконалення законодавчого регулювання їхньої роботи.

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. Правове становище органів місцевого самоврядування як суб'єктів адміністративного права в Україні слугували предметом досліджень таких учених: В. Олексюк «Територіальна громада як суб'єкт адміністративних правовідносин» (2023), А. Лісніченко «Адміністративно-правовий статус територіальних громад в Україні» (2021), І. Козачок «Організаційно-правове забезпечення контрольної функції органу місцевого самоврядування в умовах сталого розвитку» (2023), Ю. Кириченко «Адміністративно-правові засади діяльності органів місцевого самоврядування в Україні» (2019), В. Черній «Адміністративно-правове регулювання функціонування системи органів місцевого самоврядування в Україні» (2021) та ін. Водночас вивчення оборонних функцій органів місцевого самоврядування в контексті військового управління в новітніх складних умовах потребує проведення більш системної наукової діяльності.

Окремі питання реалізації повноважень органів місцевого самоврядування в галузі оборонної роботи підлягали аналізу в працях таких науковців, як А. Антонюк, О. Бондар, І. Боярчук, В. Василенко, Л. Васильченко, В. Винничук, М. Вовк, Т. Гаврилук, О. Гладун, В. Глушко, В. Горбатюк, М. Горбач, О. Гуменюк, О. Гумін, А. Гусь, В. Давидова, Н. Данилко, Ю. Денисовець, А. Дорош, О. Дрозд, С. Жданов, В. Журавель, Н. Заєць, О. Зубенко, В. Іванов, О. Камінська, І. Ключко, С. Коваленко, М. Ковальчук, В. Кошинець, Л. Кравчук, О. Кузьменко, С. Литвин, Ю. Литвин, М. Левченко, О. Лисенко, В. Макаренко, О. Мельничук, П. Микитюк, В. Оксін, Н. Остапенко, В. Павленко, С. Панчук, О. Поліщук, Т. Романова, П. Середа, С. Соловей, І. Тимошук, О. Улюгіна, А. Устименко, О. Федоренко, М. Хоменко, С. Харченко, В. Цимбалюк, Н. Цибулько, Ю. Шевченко, В. Шинкарук, В. Ярош та ін.

Однак, з огляду на сучасні події в Україні та введення воєнного стану, діяльність органів місцевого самоврядування в галузі оборонної роботи та взаємодія суб'єктів військового управління з органами місцевого самоврядування набуває особливого значення в контексті розроблення ефективних правових та організаційних механізмів забезпечення національної безпеки й обороноздатності України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Тема дисертації узгоджується з положеннями Стратегії воєнної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 25 березня 2021 р. № 121/2021; Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 р. № 392/2020; Державної стратегії регіонального розвитку на 2021–2027 роки, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695; Стратегії розвитку оборонно-промислового комплексу України, затвердженої Указом Президента України від 20 серпня 2021 р. № 372/2021; Стратегії утвердження української національної та громадянської ідентичності на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2023–2025 роках, схваленої постановою Кабінету Міністрів України від 15 грудня

2023 р. № 1322. Тема дисертаційного дослідження спрямована на реалізацію положень плану науково-дослідної роботи Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав, свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0120U105390).

Мета і завдання дослідження. *Мета* роботи полягає в тому, щоб на основі аналізу позицій національного законодавства, теоретичних розробок і результатів адміністративної практики визначити адміністративно-правові засади реалізації повноважень органів місцевого самоврядування в галузі оборонної роботи та розробити рекомендації щодо вдосконалення правового забезпечення оборонної діяльності на місцевому рівні в Україні.

Для досягнення мети в роботі визначено такі *завдання*:

- визначити поняття оборонної галузі як предмета діяльності органів місцевого самоврядування;
- встановити місце органів місцевого самоврядування в системі суб'єктів забезпечення роботи оборонної галузі;
- розкрити завдання органів місцевого самоврядування щодо забезпечення роботи оборонної галузі в Україні;
- виокремити принципи діяльності органів місцевого самоврядування щодо забезпечення роботи оборонної галузі в Україні;
- виявити адміністративні процедури у сфері мобілізації;
- з'ясувати сутність територіальної оборони як предмета діяльності органів місцевого самоврядування;
- розкрити адміністративні процедури за участю органів місцевого самоврядування щодо здійснення заходів підготовки населення України до участі в русі національного спротиву;
- визначити форми взаємодії органів місцевого самоврядування з Державною прикордонною службою України у сфері реалізації повноважень в оборонній роботі;
- окреслити пріоритетні напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання реалізації повноважень органів місцевого самоврядування в галузі оборонної роботи.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері формування, функціонування та адаптації адміністративно-правових засад реалізації повноважень органів місцевого самоврядування в галузі оборонної роботи.

Предмет дослідження – адміністративно-правові засади реалізації повноважень органів місцевого самоврядування в галузі оборонної роботи.

Методи дослідження. Загальнотеоретична характеристика адміністративно-правових засад реалізації повноважень органів місцевого самоврядування в галузі оборонної роботи здійснена завдяки методу *діалектики* (розділ 1). *Герменевтичний* метод дозволив інтерпретувати поняття, сутність та особливості оборонної галузі як об'єкта адміністративно-правового регулювання та предмета діяльності органів місцевого самоврядування (підрозділ 1.1). *Функціональний* метод дозволив розкрити місце й завдання органів місцевого самоврядування в системі суб'єктів забезпечення роботи оборонної галузі (підрозділи 1.2, 1.3). Метод *класифікації* дав змогу виокремити принципи діяльності органів місцевого самоврядування щодо

забезпечення роботи оборонної галузі (підрозділ 1.4). *Системний* підхід використано в межах аналізу правового регулювання діяльності органів місцевого самоврядування (підрозділ 1.4). *Логічний* метод, а також методи *аналізу* та *синтезу* уможливили розгляд окремих адміністративних процедур реалізації повноважень органів місцевого самоврядування в галузі оборонної роботи (розділ 2). *Формально-юридичний* метод застосовано в межах висвітлення нормативно-правового регулювання діяльності органів місцевого самоврядування (підрозділ 1.4, розділи 2 та 3). Методи *теоретико-правового прогнозування* та *правотворчості* використано в контексті визначення шляхів удосконалення адміністративно-правового регулювання реалізації повноважень органів місцевого самоврядування в галузі оборонної роботи (розділ 3). Метод *соціологічного опитування* надав можливість виявити проблеми реалізації повноважень органів місцевого самоврядування в галузі оборонної роботи.

Емпіричну базу дисертації становлять статистичні та звітні дані органів державної влади (Міністерства оборони України, Генерального штабу Збройних Сил України, Державної прикордонної служби України, інших органів виконавчої влади), органів військового управління та органів місцевого самоврядування в галузі оборонної роботи в Україні.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є комплексним монографічним дослідженням у сфері адміністративно-правових засад реалізації повноважень органів місцевого самоврядування в галузі оборонної роботи, у результаті якого запропоновано низку нових висновків, пропозицій і практичних рекомендацій щодо оптимізації участі місцевих органів влади в забезпеченні національної безпеки й оборони, зокрема в умовах загроз територіальній цілісності й суверенітету України. Основними з них є такі:

уперше:

– визначено місце органів місцевого самоврядування в системі суб'єктів забезпечення роботи оборонної галузі в умовах активної війни в Україні, що є ключовою ланкою багаторівневої структури управління, яка об'єднує локальні та національні інтереси у сфері національної безпеки й оборони, забезпечуючи ефективну координацію та реагування на загрози на місцевому рівні завдяки територіальній юрисдикції та близькості до критичних об'єктів інфраструктури, інтегруючи локальні ресурси та специфіку регіону в загальнодержавну систему оборони;

– розкрито сутність мобілізації як частини діяльності органів місцевого самоврядування в галузі оборонної роботи, що є комплексом нормативно врегульованих, взаємопов'язаних організаційних, управлінських і контрольних заходів, спрямованих на підготовку та залучення громадян до виконання оборонних завдань, що забезпечується органами місцевого самоврядування з метою підготовки до ефективного реагування на загрози національній безпеці, забезпечення обороноздатності, мобілізаційної готовності, підтримання життєзабезпечення населення та матеріально-технічного забезпечення Збройних Сил України та інших військових формувань в умовах особливого періоду чи воєнного часу;

– виокремлено особливості адміністративних процедур забезпечення територіальної оборони на відповідній території в Україні, а саме: мультиінституційний характер суб'єктів управління; поєднання військового та цивільного управління, що формує гібридний характер процедур; плановість і систематичність характеру; підвищена роль фінансового та матеріального забезпечення місцевими органами; адаптивність до регіональних умов функціонування територій; комплексність; обов'язковий контроль і спеціальний моніторинг готовності добровольчих формувань до виконання завдань; взаємозалежність від загальної оборонної стратегії;

удосконалено:

– розуміння оборонної галузі як об'єкта адміністративно-правового регулювання, що є комплексом правових, організаційних, економічних, соціальних, науково-технічних та інших заходів, дій і ресурсів, спрямованих на забезпечення обороноздатності держави через розвиток, виробництво та підтримку спеціалізованої продукції, технологій і послуг для задоволення потреб національної безпеки й оборони;

– трактування мети органів місцевого самоврядування із забезпечення роботи оборонної галузі як цілеспрямованої діяльності щодо створення умов для стабільної та ефективної обороноздатності на місцевому рівні шляхом організації та координації правового, соціально-економічного, інформаційного й безпекового забезпечення, що включає мобілізацію ресурсів, розвиток інфраструктури, підтримку громадського порядку, а також сприяння взаємодії з державними органами, військовими підрозділами та громадськістю задля реалізації єдиної оборонної стратегії України;

– сутність підготовки громадян України до національного спротиву як систематичного та цілеспрямованого процесу формування в громадян патріотичної свідомості, мотивації та готовності до виконання конституційного обов'язку із захисту держави, що здійснюється через реалізацію органами державної влади та місцевого самоврядування заходів військово-патріотичного виховання, навчання основам оборони та набуття практичних навичок, необхідних для виживання та дій в умовах воєнного стану чи збройного конфлікту;

отримали подальшого розвитку:

– напрями впровадження норм міжнародних стандартів і програм у регулюванні діяльності органів місцевого самоврядування щодо забезпечення оборонної галузі в Україні, включаючи питання цивільного захисту, дотримання прав людини в умовах воєнного стану та забезпечення територіальної оборони, що вимагають адаптації місцевих програм до вимог Женевських конвенцій, стандартів колективної безпеки та інших актів міжнародного гуманітарного права, створюючи правову базу для ефективної діяльності територіальних громад в умовах сучасних безпекових викликів;

– напрями вдосконалення взаємодії органів місцевого самоврядування з Державною прикордонною службою України щодо цифровізації та розвитку інформаційних систем, інтеграції довгострокового стратегічного планування, нормативно-правової оптимізації механізмів координації та відповідальності,

підвищення рівня навчання і підготовки кадрів, модернізації матеріально-технічного забезпечення та посилення громадської участі, що сприятиме створенню ефективної системи оборонної роботи на місцевому рівні, здатної швидко й ефективно реагувати на сучасні виклики та загрози;

– пріоритетні напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання реалізації повноважень органів місцевого самоврядування в галузі оборонної роботи щодо оптимізації звітності, впровадження інновацій, цифровізації оборонної роботи, координації внутрішньоуправлінської діяльності та притягнення до адміністративної відповідальності за порушення законодавства у сфері національного спротиву.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що результати дослідження спрямовані на підвищення рівня безпеки й обороноздатності держави через розвиток місцевих органів самоврядування та можуть бути використані в таких сферах:

– *науково-дослідній роботі* – у межах проведення фундаментальних і прикладних досліджень у сфері ефективності адміністративно-правових механізмів у місцевому самоврядуванні в контексті національної безпеки (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права);

– *законотворчій сфері* – для розроблення та вдосконалення законодавчих актів, що регулюють повноваження органів місцевого самоврядування у сфері оборони в Україні;

– *освітньому процесі* – у межах підготовки навчальних посібників і курсів лекцій з правознавства, адміністративного права та державного управління, а також викладання для здобувачів вищої освіти навчальної дисципліни «Актуальні проблеми теорії адміністративного права» (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права).

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення та результати дисертаційного дослідження оприлюднено та обговорено на трьох міжнародних науково-практичних конференціях: «Виклики сучасності та наукові підходи до їх вирішення» (м. Київ, 12–13 серпня 2020 р.), «Науково-практичні засади розвитку наукової думки на сучасному етапі державотворення» (м. Київ, 22–23 вересня 2021 р.), «Пріоритетні напрями розвитку юридичної науки в умовах сьогодення» (м. Київ, 13–14 березня 2023 р.).

Структура та обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 208 сторінок. Робота містить список використаних джерел із 155 найменувань на 17 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми, розглянуто її зв'язок з науковими програмами, планами, темами та грантами, сформульовано мету й завдання, визначено об'єкт і предмет дослідження, розкрито методологічні підходи, визначено наукову новизну та практичну цінність отриманих результатів, а також

надано інформацію про апробацію дослідницьких матеріалів, структуру й обсяг роботи.

Розділ 1 «Загальнотеоретична характеристика адміністративно-правових засад реалізації повноважень органів місцевого самоврядування в галузі оборонної роботи» містить чотири підрозділи, у яких визначено особливості оборонної галузі та функціональну роль у її забезпеченні органів місцевого самоврядування.

У підрозділі 1.1 *«Поняття, сутність та особливості оборонної галузі як об'єкта адміністративно-правового регулювання та предмета діяльності органів місцевого самоврядування»* доведено, що оборонна галузь охоплює державні та приватні підприємства, установи й організації, діяльність яких безпосередньо спрямована на підготовку та забезпечення збройного захисту держави, а також забезпечення функціонування систем оборони під час збройної агресії або конфлікту. Адміністративно-правове регулювання оборонної галузі передбачає формування та реалізацію державної політики у сфері оборони, встановлення правових норм, які регулюють діяльність суб'єктів оборонної промисловості, з метою захисту національних інтересів і забезпечення належного функціонування механізмів захисту держави.

Виокремлено ознаки оборонної галузі як об'єкта адміністративно-правового регулювання, а саме: конституційна обов'язковість (визначення на конституційному рівні оборони як один з ключових обов'язків держави та її громадян); нормативна визначеність (кожен суб'єкт адміністративного регулювання, залучений у сферу оборони, діє в межах визначених правових норм і виконує свої функції в межах законодавчо встановлених процедур); функціональна інтегрованість у сфери суспільного життя (оборонна галузь пронизує політичні, правові, економічні, науково-технічні та інформаційні аспекти суспільного життя, що формує особливу міждисциплінарну систему низки суб'єктів державного управління); стратегічна спланованість (оборонні заходи вживаються постійно, що зумовлює регулярний адміністративний контроль і стратегічне планування з боку держави); інституційна складність (оборонна галузь складається з багатьох інституційних суб'єктів з чітким розподілом компетенцій між органами центральної, місцевої влади та військовими формуваннями); динамічність правового регулювання (правове регулювання в оборонній сфері є динамічним і підлягає постійній адаптації відповідно до змін у зовнішньополітичній ситуації, новітніх викликів та загроз, технологічного прогресу тощо); пріоритет публічних інтересів (оборонна галузь орієнтована виключно на публічні інтереси, що полягають у захисті суверенітету, безпеки та територіальної цілісності держави); комплексність характеру (оборона додатково включає заходи з економічного, соціального, наукового й технічного забезпечення обороноздатності, що об'єднуються в єдину галузь).

У підрозділі 1.2 *«Місце органів місцевого самоврядування в системі суб'єктів забезпечення роботи оборонної галузі»* обґрунтовано значення діяльності органів місцевого самоврядування для сфери національної безпеки й оборони.

З'ясовано, що місцеве самоврядування в Україні – це гарантоване державою право та інституційна здатність територіальних громад самотійно або через обрані

представницькі органи вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції та законів України, спрямоване на задоволення суспільних потреб жителів певних територій. Місцеве самоврядування функціонує як форма децентралізації публічної влади, поєднуючи елементи самостійності громад у прийнятті рішень з відповідальністю перед центральною владою, що дозволяє досягати ефективного управління, збалансованого розвитку громад і реалізації принципів демократії на місцевому рівні.

Встановлено особливості адміністративно-правового статусу органів місцевого самоврядування в Україні: самостійність (автономність) як суб'єктів публічної влади; чітка компетенція та територіальна юрисдикція; відповідальність за економічний, соціальний і культурний розвиток у межах своєї території; адаптивність у реалізації державних функцій на місцеві особливості для вирішення локальних питань і забезпечення сталого управління; особливі форми взаємодії з іншими суб'єктами публічної влади; здатність приймати обов'язкові рішення та здійснювати управлінську діяльність на відповідній території; контрольні функції в різних сферах суспільного життя.

Зазначено, що органи місцевого самоврядування посідають ключове місце в системі суб'єктів, відповідальних за забезпечення обороноздатності України, завдяки їхній безпосередній близькості до місцевих спільнот та об'єктів критичної інфраструктури, а також через широку компетенцію, яку органи місцевого самоврядування реалізують на регіональному рівні.

У підрозділі 1.3 «*Мета, завдання та функції органів місцевого самоврядування щодо забезпечення роботи оборонної галузі*» визначено цільове та функціональне значення органів місцевого самоврядування для оборонної галузі.

Аргументовано положення стосовно того, що органи місцевого самоврядування виконують такі функції стосовно забезпечення роботи оборонної галузі в Україні: нормотворча функція (створення нормативно-правової бази та прийняття управлінських рішень, що сприяє ефективній оборонній політиці на територіальному рівні); функція мобілізаційної готовності (органи місцевого самоврядування мають забезпечувати підготовку та реалізацію заходів, пов'язаних із мобілізацією людських і матеріальних ресурсів, що передбачає створення резервів, проведення навчань та підготовки населення до можливих кризових ситуацій, організацію роботи з військкоматами та іншими державними органами); функція підтримки оборонних спроможностей на своїх територіях (органи місцевого самоврядування повинні сприяти організації підрозділів територіальної оборони, виділяти фінансування на їх матеріально-технічне забезпечення, а також забезпечувати інфраструктуру, необхідну для розміщення таких підрозділів); функція соціально-економічного забезпечення оборонної галузі (місцеве самоврядування має сприяти розвитку місцевої економіки з метою підтримки оборонної галузі, що включає стимулювання місцевих підприємств, які беруть участь у виробництві оборонної продукції, створення сприятливих умов для роботи таких підприємств, а також виділення земельних ділянок і ресурсів для будівництва й розширення оборонної інфраструктури); безпекова функція (органи місцевого самоврядування мають забезпечувати громадський порядок під час надзвичайних ситуацій, військових конфліктів або терористичних загроз);

інформаційна функція (органи місцевого самоврядування інформують громадян про мобілізаційні та оборонні заходи, правила поведінки в умовах війни або надзвичайного стану, а також проводять навчальні кампанії з цивільної оборони); координаційна функція (органи місцевого самоврядування забезпечують ефективну взаємодію між місцевими органами виконавчої влади, військовими підрозділами та громадськими організаціями для єдиної оборонної стратегії); функція захисту інфраструктури (органи місцевого самоврядування мають забезпечувати охорону критичних об'єктів (енергетики, транспорту, водопостачання, зв'язку тощо) та їх безперебійну роботу на місцевому рівні в умовах надзвичайних ситуацій).

У підрозділі 1.4 «Правове регулювання та принципи діяльності органів місцевого самоврядування щодо забезпечення роботи оборонної галузі та місце серед них адміністративного законодавства» проаналізовано нормативно-правові та концептуальні засади діяльності органів місцевого самоврядування.

Проаналізовано сучасний симбіоз Конституції України, національних законів і підзаконних актів у сфері регулювання діяльності органів місцевого самоврядування щодо забезпечення роботи оборонної галузі, що відображає баланс між національними інтересами у сфері оборони та місцевими інтересами громад на основі пріоритету безпеки й оборони над внутрішньопублічними інтересами територіальних громад. Доведено значущість програм розвитку територіальної оборони як нормативної складової діяльності органів місцевого самоврядування щодо забезпечення роботи оборонної галузі.

Розкрито роль міжнародних актів у нормативному регулюванні діяльності органів місцевого самоврядування щодо забезпечення оборонної галузі в Україні (Женевських конвенцій, Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Європейських принципів місцевого самоврядування, стандартів НАТО та колективної безпеки, інших актів міжнародного гуманітарного права), що відображають процес інтеграції країни в глобальну систему безпеки й оборони.

Запропоновано систему принципів діяльності органів місцевого самоврядування щодо забезпечення роботи оборонної галузі в Україні: принцип конституційного порядку та верховенства права (органи місцевого самоврядування зобов'язані діяти в межах Конституції та законів України, що регулюють національну безпеку й оборону, з прийняттям управлінських рішень відповідно до засад правової держави); принцип децентралізації управління оборонними функціями (розподіл функцій між центральними органами влади та органами місцевого самоврядування для реалізації оборонних функцій на рівні територіальних громад); принцип адаптивної безпеки та оборони (оборонні механізми на місцевому рівні повинні бути адаптовані до особливостей кожного регіону, що передбачає створення локальних планів оборони, які враховують географічні, економічні та соціальні характеристики території); принцип обов'язкової співпраці та взаємодії з суб'єктами оборонної галузі; принцип прозорості та підзвітності (оборонні заходи, що реалізуються на місцевому рівні, повинні бути прозорими для громадян та підзвітними відповідним органам державної влади); принцип залучення громади до забезпечення обороноздатності на місцевому рівні; принцип фінансової та матеріально-технічної автономії (органи

місцевого самоврядування повинні мати достатні фінансові та матеріальні ресурси для забезпечення виконання оборонних функцій, що передбачає фінансування з державного бюджету, та можливість залучення місцевих бюджетів для підтримки оборонних заходів); принцип гарантування безперервності обороноздатності (органи місцевого самоврядування мають гарантувати безперервність функціонування оборонної галузі, навіть за умов надзвичайного стану чи військових дій); – принцип використання сучасних технологій та інновацій (місцеві органи самоврядування повинні активно використовувати сучасні інформаційно-технологічні рішення для управління оборонними процесами).

Розділ 2 «Окремі адміністративні процедури реалізації повноважень органів місцевого самоврядування в галузі оборонної роботи» містить три підрозділи, у яких проаналізовано процедурні аспекти забезпечення оборонної галузі органами місцевого самоврядування.

У підрозділі 2.1 *«Адміністративні процедури у сфері мобілізації та участь у них органів місцевого самоврядування»* визначено особливості забезпечення процесу мобілізації як частину діяльності органів місцевого самоврядування в галузі оборонної роботи.

Визначено мобілізацію як державно-оборонний процес комплексної підготовки та переведення національної економіки, системи управління органами державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, а також Збройних Сил України та інших військових формувань у режим функціонування в умовах особливого періоду або воєнного часу. Мобілізація охоплює планування, організацію та реалізацію заходів для забезпечення готовності державних і громадських інституцій до реагування на загрози національній безпеці, забезпечення обороноздатності країни, а також підтримання громадського порядку та життєзабезпечення населення.

Розкрито тенденції законодавчих змін у сфері мобілізації в Україні, що відбуваються в умовах триваючої збройної агресії російської федерації, демонструють посилення ролі органів місцевого самоврядування та місцевих державних адміністрацій у процесах мобілізації, що стають центральними елементами адміністративної процедури на регіональному рівні, відповідальними за організацію оповіщення призовників, підготовку мобілізаційних ресурсів, а також забезпечення техніки й матеріальних засобів для Збройних Сил України.

Сформовано поняття та види адміністративних процедур у сфері мобілізації за участю органів місцевого самоврядування.

У підрозділі 2.2 *«Адміністративні процедури забезпечення територіальної оборони на відповідній території»* розкрито зміст адміністративної діяльності органів місцевого самоврядування щодо забезпечення територіальної оборони.

Зауважено, що територіальна оборона як об'єкт адміністративного права – це організована система спеціальних публічно-правових заходів, які формують окремих інституційних суб'єктів або надають повноваження відповідним органам управління (військова, цивільна та військово-цивільна складова), що функціонують на основі взаємодії державних, місцевих і військових органів з метою забезпечення національної безпеки, оборони території та захисту населення в умовах мирного часу

та надзвичайних ситуацій. Як об'єкт територіальна оборона включає систему заходів і правових відносин, спрямованих на захист інтересів суспільства й держави від воєнних загроз та надзвичайних ситуацій, регульованих нормами адміністративного права для забезпечення належного функціонування цих заходів на різних рівнях управління. Виявлено, що суб'єктами адміністративного права у сфері територіальної оборони є органи державної влади, місцевого самоврядування, військові підрозділи та добровольчі формування, які реалізують свої повноваження в межах цього правового регулювання.

З'ясовано, що адміністративні процедури забезпечення територіальної оборони на відповідній території в Україні – це сукупність нормативно визначених та організаційно впорядкованих дій, спрямованих на планування, координацію, реалізацію, фінансування та контроль діяльності органів управління силами і засобами, які залучаються до виконання завдань територіальної оборони, ураховуючи специфіку регіональних умов, для досягнення готовності територіальних громад до реагування на загрози національній безпеці й обороні.

Виокремлено види адміністративних процедур забезпечення територіальної оборони на відповідній території України, а саме: 1) процедури стратегічного планування територіальної оборони; 2) процедури координації між суб'єктами територіальної оборони; 3) процедури мобілізаційної підготовки; 4) процедури фінансового та матеріально-технічного забезпечення; 5) процедури організації та проведення навчань; 6) процедури контролю та оцінки стану готовності добровольчих формувань до виконання завдань територіальної оборони; 7) процедури кризового реагування (наприклад, оперативне зібрання добровольчих формувань, застосування спеціальних заходів для забезпечення громадської безпеки та підтримки правопорядку тощо); 8) процедури нормативно-правового забезпечення (наприклад, адаптація місцевих нормативних актів до загальнодержавних стандартів, юридичний супровід діяльності добровольчих формувань тощо).

У підрозділі 2.3 «Адміністративні процедури за участю органів місцевого самоврядування щодо здійснення заходів з підготовки населення України до участі в русі національного спротиву» розкрито процедурні аспекти діяльності органів місцевого самоврядування щодо забезпечення одного з напрямів національного спротиву.

Визначено поняття підготовки громадян України до національного спротиву як логічної складової конституційного обов'язку захисту України. Констатовано потребу в більш активному впровадженні міжнародних безпекових стандартів щодо підготовки громадян України до національного спротиву.

Сформовано види адміністративних процедур за участю органів місцевого самоврядування щодо здійснення заходів щодо підготовки населення України до участі в русі національного спротиву: процедури з організації підготовки населення до загальновійськової підготовки; процедури фінансового забезпечення заходів національного спротиву (фінансова підтримка, формування та розподіл бюджетних видатків на заходи з національного спротиву на місцевому рівні, контроль за цільовим використанням коштів, залучення додаткових ресурсів через взаємодію з іншими суб'єктами тощо); процедури з матеріально-технічного забезпечення

(надання приміщень та інших об'єктів інфраструктури, контроль за використанням ресурсів); процедури з мобілізаційної підготовки та направлення на навчання (організація та контроль за мобілізаційною підготовкою населення, направлення громадян на навчальні збори та курси підвищення кваліфікації, взаємодія з правоохоронними органами та іншими військовими формуваннями для оптимальної координації зборів тощо); процедури забезпечення військово-патріотичного виховання (розробка та впровадження програм патріотичного виховання в навчальних закладах тощо); процедури інформаційного забезпечення (проведення та підтримка інформаційних кампаній, організація публічних заходів та акцій тощо); контрольні процедури та процедури звітності (контроль у сфері підготовки громадян, підготовка та подання звітів до про реалізацію заходів щодо національного спротиву та використання бюджетних коштів тощо); координаційні процедури (управлінська взаємодія та співпраця з органами виконавчої влади, військовими частинами, громадськими організаціями щодо спільної реалізації заходів підготовки до національного спротиву тощо).

Розділ 3 «Шляхи вдосконалення адміністративно-правового регулювання реалізації повноважень органів місцевого самоврядування в галузі оборонної роботи» містить два підрозділи, у яких окреслено проблемні аспекти взаємодії та шляхи вдосконалення внутрішньої діяльності органів місцевого самоврядування в галузі оборонної роботи.

У підрозділі 3.1 *«Взаємодія органів місцевого самоврядування з Державною прикордонною службою України щодо реалізації повноважень органів місцевого самоврядування в галузі оборонної роботи»* проаналізовано сутність, форми та проблеми реалізації взаємодії органів місцевого самоврядування з Державною прикордонною службою України.

Доведено, що взаємодія органів місцевого самоврядування з Державною прикордонною службою України щодо реалізації повноважень у галузі оборонної роботи – це комплексний процес скоординованих дій, спрямованих на забезпечення територіальної оборони та підтримання правопорядку в прикордонних зонах, що передбачає спільне планування, узгодження рішень щодо використання ресурсів, місць масового відпочинку та режимних обмежень у прикордонній смузі, а також співпрацю під час підготовки та виконання завдань оборонного характеру.

Розкрито особливості взаємодії органів місцевого самоврядування з Державною прикордонною службою України щодо реалізації повноважень органів місцевого самоврядування в галузі оборонної роботи: децентралізований характер управління в умовах центральної координації; адаптивність до місцевих особливостей прикордонних районів; міжсекторна взаємодія з можливістю делегування повноважень; гармонізація правових та адміністративних процедур; інтеграція взаємодії в процес підготовки та навчання оборонних заходів; підвищена роль громадської участі в безпеці; спільна відповідальність за правопорядок у прикордонній смузі.

З'ясовано, що взаємодія органів місцевого самоврядування з Державною прикордонною службою України щодо реалізації повноважень у галузі оборонної роботи базується на законодавчих актах та адміністративних угодах, що регулюють

оборонні функції місцевих органів, з урахуванням безпекових вимог, встановлених Державною прикордонною службою. Обґрунтовано напрями вдосконалення взаємодії органів місцевого самоврядування з Державною прикордонною службою України щодо реалізації повноважень органів місцевого самоврядування в галузі оборонної роботи.

У підрозділі 3.2 «Пріоритетні напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання реалізації повноважень органів місцевого самоврядування в галузі оборонної роботи» визначено сучасні проблеми діяльності органів місцевого самоврядування та практичні напрями забезпечення оптимальної оборонної роботи.

Виявлено проблему звітності органів місцевого самоврядування у сфері оборонної роботи в Україні, основними напрямами вдосконалення якої мають стати: стандартизація процесу звітності; забезпечення прозорості та підзвітності; розроблення нормативно-правових механізмів для контролю за ефективністю використання оборонних ресурсів.

Наголошено на необхідності впровадження інновацій у діяльність органів місцевого самоврядування в галузі оборонної роботи в Україні, де основними викликами є відсутність недостатнє технічне оснащення та компетенції кадрів, проблеми координації суб'єктів військового управління, непрозорі механізми управління та контролю за впровадженням інновацій (відсутність чітких критеріїв оцінки доцільності й результативності використання інноваційних технологій), нестача фінансування для інноваційних проєктів тощо.

Визначено, що головною проблемою цифровізації в галузі оборонної роботи на рівні місцевого самоврядування є відсутність узгодженої стратегії впровадження цифрових технологій в оборонну роботу та механізмів інтеграції цифровізованих рішень у щоденну діяльність органів місцевої влади. Крім того, ефективна цифровізація оборонної роботи потребує вдосконалення єдиних інтегрованих інформаційних систем для обміну даними між різними рівнями влади, включно з місцевими органами самоврядування, військовими комісаріатами та центральними органами влади.

Розглянуто проблему мобілізації та бронювання працівників, пов'язану з неналежною взаємодією з органами місцевого самоврядування в Україні, що обумовлює бюрократичні затримки, відсутність уніфікованих механізмів бронювання, слабку цифровізацію процесів, невизначеність повноважень і відсутність відповідальності за порушення процедур.

Запропоновано створити спеціалізовані методики здійснення рекрутингової діяльності, ведення військового обліку й організації оповіщення та призову громадян для органів місцевого самоврядування в галузі оборонної роботи.

Встановлено проблему відсутності конкретних норм щодо відповідальності за порушення законодавства у сфері національного спротиву в Кодексі України про адміністративні правопорушення, що може ускладнювати процес реалізації положень Закону «Про основи національного спротиву» на практиці, оскільки відсутність чіткої адміністративної відповідальності призводить до прогалин у правовому регулюванні. Запропоновано внести доповнення до Кодексу України про адміністративні

правопорушення щодо відповідальності за порушення законодавства про основи національного спротиву.

ВИСНОВКИ

У **висновках** дисертації на основі аналізу позицій національного законодавства, теоретичних розробок і результатів адміністративної практики визначено адміністративно-правові засади реалізації повноважень органів місцевого самоврядування в галузі оборонної роботи та обґрунтовано рекомендації щодо вдосконалення правового забезпечення оборонної діяльності на місцевому рівні в Україні, основними з яких є такі:

1. Доведено, що оборонна галузь як предмет діяльності органів місцевого самоврядування – це система комплексних заходів, спрямованих на забезпечення національної безпеки й оборони, підготовку територіальних громад до захисту держави, її суверенітету та територіальної цілісності, які здійснюються органами місцевого самоврядування в межах їхніх повноважень, та шляхом взаємодії з органами державної влади, секторами безпеки й оборони, а також єдиною системою цивільного захисту, для забезпечення готовності територій до переходу в режим воєнного стану, а також сприяння правовій основі захисту через виконання конституційних обов'язків у сфері національної безпеки, що є спільною відповідальністю як держави, так і всього населення.

2. З'ясовано місце органів місцевого самоврядування в системі суб'єктів забезпечення роботи оборонної галузі як учасників процесу готовності до переходу з мирного на воєнний стан, через здатність оперативно реагувати на загрози, пов'язані з безпекою на місцевому рівні, та підтримку належного функціонування місцевої інфраструктури, яка може стати об'єктом ворожих атак. Відповідно, органи місцевого самоврядування є повноправними суб'єктами в системі захисту критичної інфраструктури. Водночас на місцевому рівні саме органи місцевого самоврядування найкраще обізнані з особливостями функціонування об'єктів, що забезпечують життєво важливі потреби населення, зокрема такі як водопостачання, енергетика, транспорт, медицина тощо.

3. Встановлено, що завдання органів місцевого самоврядування щодо забезпечення роботи оборонної галузі в Україні – це визначені законодавством напрями діяльності, що реалізуються системою відповідних повноважень у тісній взаємодії з державними структурами, забезпечуючи злагодженість дій на місцевому рівні в контексті загальнонаціональної оборонної політики. Окреслено такі завдання органів місцевого самоврядування щодо забезпечення роботи оборонної галузі в Україні: 1) організація мобілізаційної підготовки та мобілізації; 2) забезпечення національного спротиву; 3) контроль за використанням ресурсів для потреб оборони; 4) підготовка громадян до військової служби; 5) підтримка та забезпечення Збройних Сил України та інших військових формувань; 6) участь у прикордонній обороні; 7) інформування та залучення громадськості у сфері оборонної галузі; 8) організація співпраці з правоохоронними органами та військовим командуванням.

4. Виокремлено принципи діяльності органів місцевого самоврядування щодо забезпечення роботи оборонної галузі в Україні як основоположні та сталі засади, які закріплені національним законодавством, відображають особливості публічної влади у сфері оборони та визначають організаційно-правові механізми взаємодії органів місцевого самоврядування з державними установами та суб'єктами оборонної галузі, сприяючи ефективному виконанню завдань з національної безпеки, мобілізаційної готовності й територіальної оборони. Принципи діяльності органів місцевого самоврядування щодо забезпечення роботи оборонної галузі в Україні забезпечують цілісність і координованість дій в умовах надзвичайних ситуацій та збройних конфліктів, а також визначають пріоритетність безпеки громадян і розвиток оборонної інфраструктури на місцевому рівні, забезпечуючи стійкість національної оборони й підвищення обороноздатності держави загалом.

5. Констатовано, що адміністративні процедури у сфері мобілізації – це нормативно врегульовані, послідовні дії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, що спрямовані на планування, організацію, забезпечення, контроль і моніторинг мобілізаційної підготовки та мобілізації з метою забезпечення ефективної мобілізаційної готовності держави для захисту її суверенітету й територіальної цілісності в умовах загроз або військового конфлікту. Виокремлено такі види адміністративних процедур у сфері мобілізації за участю органів місцевого самоврядування: планування мобілізаційних заходів; організація мобілізаційної підготовки; оповіщення населення про мобілізацію та забезпечення прибуття громадян; бронювання військовозобов'язаних; забезпечення інформаційної взаємодії; переведення підприємств на особливий режим роботи; контроль і моніторинг виконання мобілізаційних завдань.

6. Зауважено, що територіальна оборона як предмет діяльності органів місцевого самоврядування щодо забезпечення роботи оборонної галузі є сукупністю організаційно-правових заходів, які здійснюються органами місцевого самоврядування з метою координації, управління та підтримки дій територіальної оборони на місцевому рівні, спрямованих на захист національної безпеки, територіальної цілісності та громадського порядку. Як предмет діяльності органів місцевого самоврядування щодо забезпечення роботи оборонної галузі територіальна оборона включає планування, мобілізаційну підготовку, фінансування, матеріально-технічне забезпечення, навчання добровольчих формувань і контроль їхньої готовності до виконання завдань, що забезпечують здатність громади реагувати на воєнні загрози та надзвичайні ситуації в співпраці з державними та військовими органами.

7. Аргументовано положення про те, що адміністративні процедури за участю органів місцевого самоврядування щодо здійснення заходів підготовки населення України до участі в русі національного спротиву – це сукупність нормативно врегульованих та організаційно-управлінських дій, які здійснюються органами місцевого самоврядування для забезпечення підготовки громадян до національної оборони, що охоплюють планування, фінансове та матеріально-технічне забезпечення, мобілізаційні заходи, патріотичне виховання, координацію з державними та громадськими структурами, а також інформаційне забезпечення,

контроль і звітність з метою організації військової підготовки, підтримки діяльності оборонних структур, забезпечення належної інфраструктури та активної участі громади в заходах національної безпеки, відповідно до законодавства України.

8. Виокремлено форми взаємодії органів місцевого самоврядування з Державною прикордонною службою України у сфері реалізації повноважень в оборонній роботі, а саме: 1) інформаційно-аналітична взаємодія (обмін оперативною інформацією про безпекову ситуацію в прикордонних районах; надання даних для аналізу й оцінки обстановки тощо); 2) спільне планування оборонних заходів (участь місцевих органів влади в розробленні та коригуванні планів територіальної оборони; узгодження заходів щодо захисту населення, критичної інфраструктури та громадської безпеки тощо); 3) організаційна взаємодія (координація дій між місцевими органами влади та прикордонною службою; узгодження структури управління; делегування повноважень; спільне вирішення оперативних завдань тощо); 4) адміністративна підтримка та ресурсне забезпечення (прийняття організаційно-правових актів та укладення адміністративних угод; організація сприяння місцевими органами в мобілізації ресурсів і матеріальних засобів для забезпечення діяльності прикордонної служби; обладнання прикордонних територій тощо); 5) навчально-тренувальна співпраця (організація спільних навчань, тренувань та оперативно-польових виїздів з метою забезпечення готовності громадян до виконання оборонних завдань у надзвичайних ситуаціях).

9. Сформульовано пріоритетні напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання реалізації повноважень органів місцевого самоврядування в галузі оборонної роботи щодо: оптимізації звітності органів місцевого самоврядування у сфері оборонної роботи в Україні; необхідності впровадження інновацій у діяльність органів місцевого самоврядування в галузі оборонної роботи в Україні; цифровізації оборонної роботи на рівні місцевого самоврядування; вирішення проблеми взаємодії органів місцевого самоврядування щодо мобілізації та бронювання працівників; створення спеціалізованих методик здійснення рекрутингової діяльності, ведення військового обліку й організації оповіщення та призову громадян для органів місцевого самоврядування; притягнення до адміністративної відповідальності за порушення законодавства у сфері національного спротиву.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких висвітлено основні наукові результати дисертації:

1. Білий Б. В. Принципи діяльності органів місцевого самоврядування щодо забезпечення роботи оборонної галузі в Україні. *Право і суспільство*. 2021. № 4. С. 276–281.

2. Білий Б. В. Місце органів місцевого самоврядування в системі суб'єктів забезпечення роботи оборонної галузі. *KELM*. 2022. № 7(51). С. 354–357 (Республіка Польща).

3. Білий Б. В. Особливості адміністративних процедур забезпечення територіальної оборони на відповідній території в Україні. *Правові новели*. 2023. № 21. Т 2. С. 190–195.

4. Білий Б. В. Адміністративні процедури у сфері мобілізації та участь в останніх органів місцевого самоврядування. *Держава та регіони*. Серія «Право». 2024. № 1(83). Т. 2. С. 104–108.

5. Білий Б. В. Завдання та функції органів місцевого самоврядування щодо забезпечення роботи оборонної галузі в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 2. С. 764–767.

6. Білий Б. В. Поняття, сутність та особливості оборонної галузі як об'єкта адміністративно-правового регулювання та предмету діяльності органів місцевого самоврядування. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2024. Вип. 3. С. 167–171.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

8. Білий Б. В. Новітнє місце органів місцевого самоврядування в системі суб'єктів забезпечення роботи оборонної галузі. *Виклики сучасності та наукові підходи до їх вирішення*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 12–13 серп. 2020 р.). Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2020. С. 232–234.

9. Білий Б. В. Новітня система принципів діяльності органів місцевого самоврядування щодо забезпечення роботи оборонної галузі в Україні. *Науково-практичні засади розвитку наукової думки на сучасному етапі державотворення*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 22–23 верес. 2021 р.). Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2021. С. 244–246.

10. Білий Б. В. Сучасний підхід до виділення видів адміністративних процедур за участю органів місцевого самоврядування щодо здійснення заходів щодо підготовки населення України до участі в русі національного спротиву. *Пріоритетні напрями розвитку юридичної науки в умовах сьогодення*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 13–14 берез. 2023 р.). Київ: Наук.-дослід. ін-т публіч. права, 2023. С. 131–133.

АНОТАЦІЯ

Білий Б. В. Адміністративно-правові засади реалізації повноважень органів місцевого самоврядування в галузі оборонної роботи. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Науково-дослідний інститут публічного права, Київ, 2024.

У дисертації на основі аналізу позицій національного законодавства, теоретичних розробок і результатів адміністративної практики визначено адміністративно-правові засади реалізації повноважень органів місцевого самоврядування в галузі оборонної роботи та обґрунтовано рекомендації щодо вдосконалення правового забезпечення оборонної діяльності на місцевому рівні в Україні.

З'ясовано поняття, сутність та особливості оборонної галузі як об'єкта адміністративно-правового регулювання і предмета діяльності органів місцевого самоврядування. Визначено місце органів місцевого самоврядування в системі суб'єктів забезпечення роботи оборонної галузі як учасників процесу готовності до переходу з мирного на воєнний стан, через здатність оперативно реагувати на загрози, пов'язані з безпекою на місцевому рівні, та підтримку належного функціонування місцевої інфраструктури, яка може стати об'єктом ворожих атак. Відповідно, органи місцевого самоврядування є повноправними суб'єктами в системі захисту критичної інфраструктури. Водночас на місцевому рівні саме органи місцевого самоврядування найкраще обізнані з особливостями функціонування об'єктів, що забезпечують життєво важливі потреби населення, зокрема такі як водопостачання, енергетика, транспорт, медицина тощо.

Розкрито мету, завдання та функції органів місцевого самоврядування щодо забезпечення роботи оборонної галузі. Схарактеризовано принципи діяльності органів місцевого самоврядування щодо забезпечення роботи оборонної галузі в Україні як основоположні та сталі засади, які закріплені національним законодавством, відображають особливості публічної влади у сфері оборони й визначають організаційно-правові механізми взаємодії органів місцевого самоврядування з державними установами та суб'єктами оборонної галузі, сприяючи ефективному виконанню завдань з національної безпеки, мобілізаційної готовності й територіальної оборони.

Констатовано, що адміністративні процедури у сфері мобілізації – це нормативно врегульовані, послідовні дії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, що спрямовані на планування, організацію, забезпечення, контроль і моніторинг мобілізаційної підготовки та мобілізації з метою забезпечення ефективної мобілізаційної готовності держави для захисту її суверенітету й територіальної цілісності в умовах загроз або військового конфлікту.

Проаналізовано адміністративні процедури забезпечення територіальної оборони на відповідній території. Аргументовано положення про те, що адміністративні процедури за участю органів місцевого самоврядування щодо здійснення заходів підготовки населення України до участі в русі національного спротиву – це сукупність нормативно врегульованих та організаційно-управлінських дій, які здійснюються органами місцевого самоврядування для забезпечення підготовки громадян до національної оборони, що охоплюють планування, фінансове та матеріально-технічне забезпечення, мобілізаційні заходи, патріотичне виховання, координацію з державними та громадськими структурами, а також інформаційне забезпечення, контроль і звітність з метою організації військової підготовки, підтримки діяльності оборонних структур, забезпечення належної інфраструктури та активної участі громади в заходах національної безпеки, відповідно до законодавства України.

Виділено форми та проблеми взаємодії органів місцевого самоврядування з Державною прикордонною службою України у сфері реалізації повноважень в оборонній роботі. Обґрунтовано пріоритетні напрями вдосконалення

адміністративно-правового регулювання реалізації повноважень органів місцевого самоврядування в галузі оборонної роботи.

Ключові слова: адміністративне право, децентралізація, захист держави, взаємодія, виконавчі органи, національна безпека, оборонна робота, органи місцевого самоврядування, повноваження, територіальна оборона, військове управління.

SUMMARY

Bilyi B. Administrative and legal principles of implementation of the powers of local self-government bodies in the field of defense work. – *Qualification scientific work on the rights of the manuscript.*

Thesis for obtaining a scientific degree of candidate of juridical science in specialty 12.00.07 «Administrative Law and Procedure; Financial Law; Information Law». – Scientific Institute of Public Law, Kyiv, 2024.

In the dissertation, based on the analysis of the positions of national legislation, theoretical developments and the results of administrative practice, the administrative and legal principles of the implementation of the powers of local self-government bodies in the field of defense work are determined, and recommendations are developed for improving the legal support of defense activities at the local level in Ukraine.

The concept, essence and peculiarities of the defense industry as an object of administrative and legal regulation and the subject of activities of local self-government bodies have been formed. The place of local self-government bodies in the system of subjects for ensuring the work of the defense industry as participants in the process of readiness for the transition from a peaceful to a state of war has been determined, due to the ability to respond promptly to threats related to security at the local level and support the proper functioning of local infrastructure, which may become the object of enemy attacks. Accordingly, local self-government bodies are full-fledged subjects in the system of protection of critical infrastructure, and at the local level, it is local self-government bodies that are best acquainted with the peculiarities of the functioning of facilities that provide vital needs of the population - such as water supply, energy, transport, medicine, etc.

The purpose, tasks and functions of local self-government bodies to ensure the work of the defense industry are disclosed. The principles of the activities of local self-government bodies to ensure the work of the defense industry in Ukraine are determined as fundamental and permanent principles, which are established by national legislation, reflect the peculiarities of public power in the field of defense, and determine the organizational and legal mechanisms of interaction of local self-government bodies with state institutions and subjects of the defense industry, contributing to the effective performance of national security, mobilization readiness and territorial defense tasks.

Administrative procedures in the field of mobilization were identified as normatively regulated, consistent actions of state authorities, local self-government bodies, enterprises, institutions and organizations aimed at planning, organization, provision, control and monitoring of mobilization preparation and mobilization in order to ensure effective mobilization readiness of the state for protection of its sovereignty and territorial integrity in conditions of threats or military conflict.

Administrative procedures for ensuring territorial defense in the relevant territory are highlighted. The administrative procedures with the participation of local self-government bodies regarding the implementation of measures to prepare the population of Ukraine to participate in the national resistance movement as a set of normatively regulated and organizational and management actions carried out by local self-government bodies to ensure the preparation of citizens for national defense, covering planning, financial and material - technical support, mobilization measures, patriotic education, coordination with state and public structures, as well as information support, control and reporting for the purpose of organizing military training, supporting the activities of defense structures, ensuring proper infrastructure and active community participation in national security measures, in accordance with legislation of Ukraine.

Forms and problems of interaction of local self-government bodies with the State Border Service of Ukraine in the field of exercise of powers in defense work are highlighted. The priority directions for improving the administrative and legal regulation of the implementation of the powers of local self-government bodies in the field of defense work have been formed.

Keywords: administrative law, decentralization, defense of the state, interaction, executive bodies, national security, defense work, local self-government bodies, powers, territorial defense, military administration.